

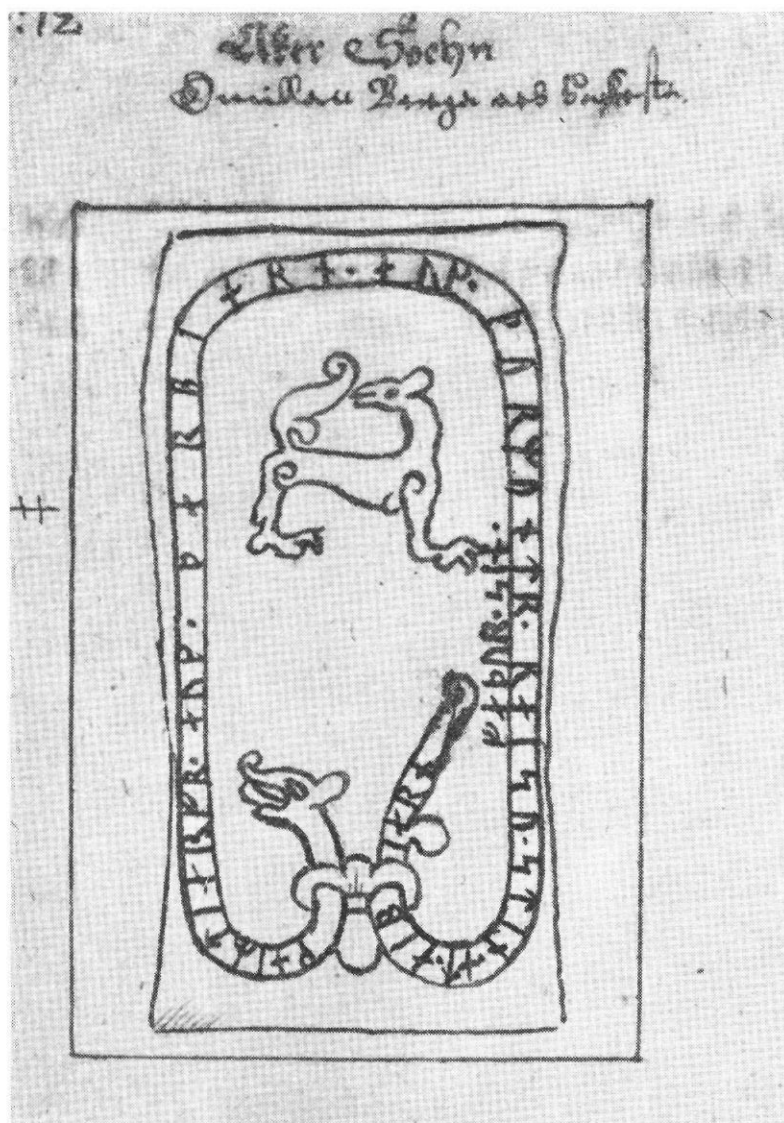

Fig. 174. U 176. Berga, Österåkers sn.
Efter teckning av Rhezelius.

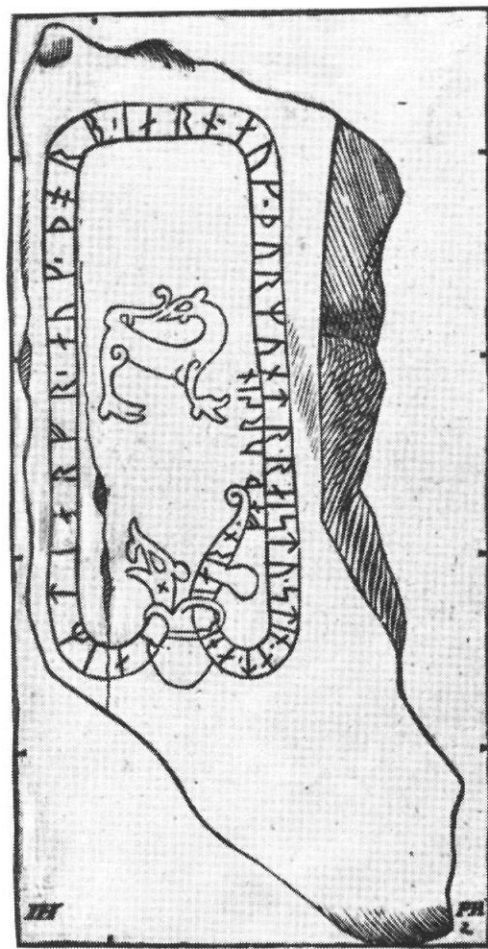

Fig. 175. U 176. Berga, Österåkers sn. Efter B 231.

I *Ransakningarna* 1667—84 omtalas ytterligare två runstenar i Österåkers sn: »...2. I Smedeby giärde sammaledes ehn Runasteen, men vidare sägn der om ingen. 3. Vthi Qwisslinge Giärde Dito en Runasteen...» Ingendera finnes upptagen i Hadorphs och Peringskiölds samlingar, och det är därför tvivelaktigt, huruvida de båda stenarna verkligen ha varit runstenar. — I *Sverige, Geografisk topografisk statistisk beskrivning* 4, s. 598 uppges, att det finnes »en runristning kring två järnringar i ett högt berg Ö. om och nära landsvägen nedanför torpet Bleckungen å Singö mark».

177. Stav, Roslagskulla sn.

Pl. 113, 114.

Litteratur: B 228, L 634, D 2:242. *Ransakningarna* 1667—84; J. Hadorph, *Resejournal* (i: Peringskiölds *Monumenta* 3); J. Peringskiöld, F 1 5:1 s. 25, *Monumenta* 3, bl. 40; O. Celsius, SR 2 s. 140; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 80.

Äldre avbildningar: Peringskiöld, teckning (i F 1 5:1), träsnitt (i F 1 5:1, *Monumenta* och B 228); Brate foto 1916 (ATA).

Runstenen står i Stavs äng eller Stabo äng, o. 500 m. S om Stav och o. 500 m. SÖ om Munktorp, ungefär 100 m. NV om Saltsjöns strandlinje och väl synlig från segelleden. Marken sluttar sakta ned mot stranden. Då stenen restes, har vattnet givetvis gått högre upp än nu,

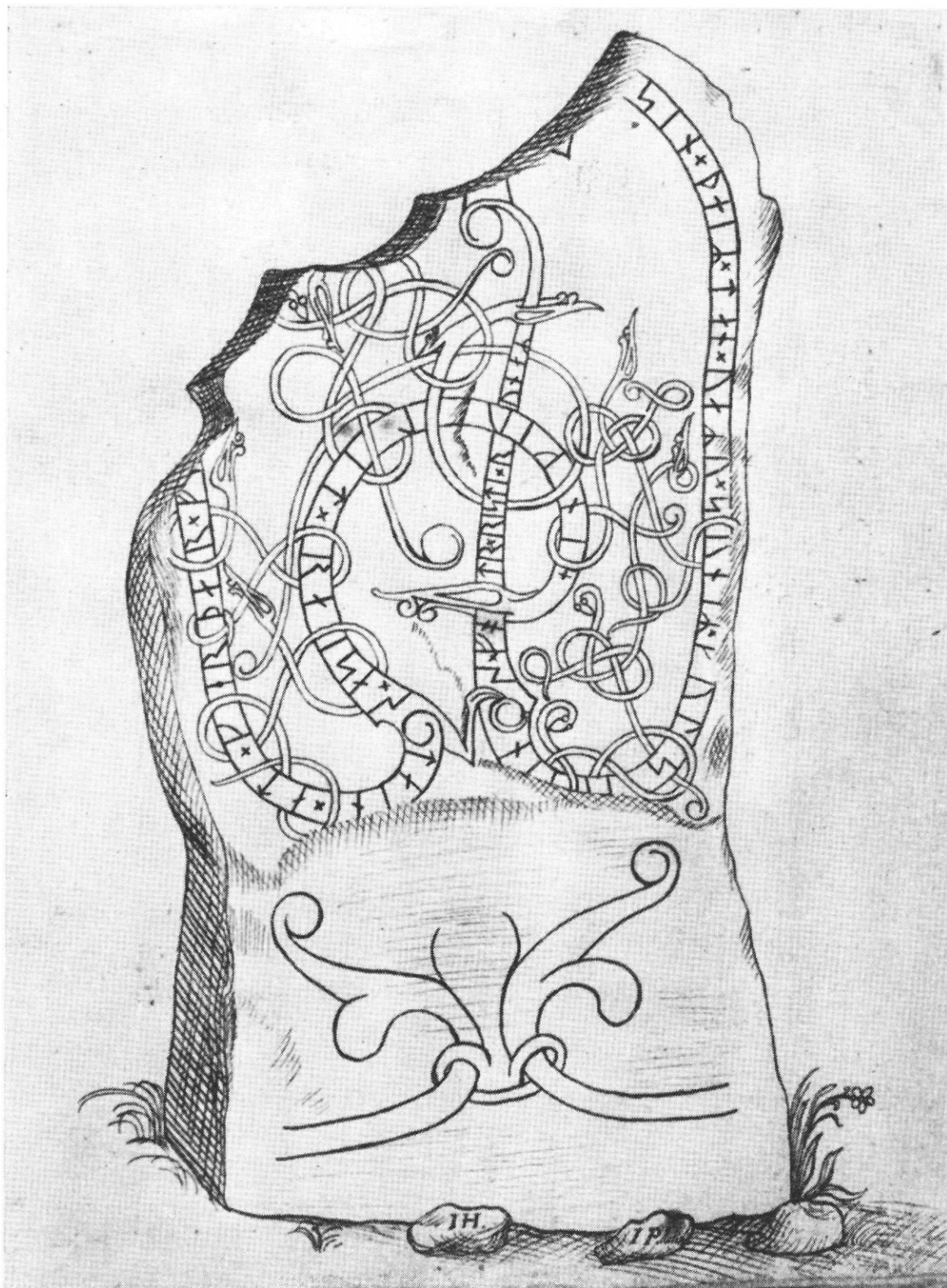

Fig. 176. U 177. Stav, Roslagskulla sn. Efter teckning av Peringskiöld.

och stenen stod kanske endast ett 50-tal m. från den dåvarande stranden. Några gravfält finnas knappast i närheten. Stav och Munktorp äro arrendegårdar under Östanå. Platsen är utmärkt å Geologiska kartbladet »Penningby».

Runstenen blev känd redan genom *Ransakningarna*: »I Staafz Engh finnes ehn Runasteen med Runaskrift ingrafwen». — Hadorph: »Riala Cappell, Stafz byn i engen moot Saltsjön en Runesten». — Peringskiöld: »Stafz Eng i Riala Cappells Sochn». — Dybeck: runstenen »står i Stafs (»Stabo») sjöäng nära Kasberget och Saltsjön».

Ljusgrå granit. Höjd 2,95 m., bredd 1,45 m. En ovanligt vacker stenhäll med i övre delen synnerligen jämn och vacker yta. Ungefär 1 m. nedifrån går tvärs över stenen en avspjälkning, och ytan på nedre delen av stenen ligger i ett plan, som är ett par cm. lägre än på övre delen. Denna del av ytan är också mera knottrig och ojäm än övre delen. Huruvida avspjälkningen

har skett före ristningen eller senare, kan ej med full säkerhet avgöras. För det förre synes tala, att runslingan har blivit skadad både på h. och framför allt på v. sidan. Man måste i varje fall antaga, att här ett bortfall av ett ytskickt har skett efter ristningen. Den nedre ytan fylles emellertid till större delen av ett ornamentalt motiv; det är skickligt utfört, i samma stil och med samma ristningsteknik som ristningen i övrigt. Det är svårt att tro, att detta icke har varit utfört samtidigt med själva huvudristningen. Det sannolika synes vara, att avspjälkningen i stort sett har funnits, då Fot utförde sin ristning. Detta har varit anledningen till att han, mot vad man annars kunnat vänta, låtit sin komposition sluta så högt upp på stenen. Han har sedan fyllt ut tomrummet nedtill med ett dekorativt ornament. Senare ha så ytterligare några flisor fallit bort, varvid även något av ristningen har gått förlorat.

Hällen är ganska tunn, särskilt i förhållande till sin storlek, nedtill 27—24 cm. och avsmalnande uppåt, så att den på högra sidan längst upp endast är omkring 10 cm. Upptill och på vänstra sidan äro stora stycken av hällen avslagna och ha senare gått förlorade. Ett stort stycke av den längs stenens kanter löpande runslingan saknas med omkring 25 runor. Närmast under runslingan har stenen upptill varit prydd med ett kors, av vars högra och nedre armar rester ännu finnas kvar.

Ristningen är jämnt och skickligt huggen, tämligen djup och genomgående tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

× inkiu × lit × raisa × stain × at × kerpar × f . . . sin × pair × tan × uaru × sunir × kulsu - - ns × fotr × risti
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
 × runar ×
 65

Ingiøy let ræisa stein at Gærðar, f[aður] . . . sinn. Þæir Dan varu synir Kulsvæins. Fotr risti runar.

»Ingö lät resa stenen efter Gärdar, fader . . . sin. Dan och hans bröder voro Kolsvens söner. Fot ristade runorna.»

Till läsningen: Efter 5 u finnes icke någon runa före skiljetecknet. En fåra i stenen, som korsar runslingan snett strax före sk, är icke upphuggen. Att denna naturliga spricka skulle ha fått tjänstgöra som en i-run, är hos denne skicklige och konsekvente ristare uteslutet. Läsningen **inkiu** (Brate) måste bestämt avvisas. Sk är säkert, men jämförelsevis svagt. Översta delen av runorna 17—18 **in** saknas. 22 **e** är tydligt stunget. Ostungna äro 3, 21 **k**, 43 **u**. H. delen av bst i 27 **f** är borta. Övre delen av 41—47 **u** × **sunir** × **k** är skadad. Av 51 **u** finnes endast nedre delen i behåll, men runan är fullt säker. Av följande två runor finnes endast nedre delen av hst i behåll. — Peringskiöld: 1—5 **inkiu**. Sk efter 69 **r** saknas. — Dybeck: 1—5 **inkiu**; sk efter 5 **u** saknas. Dybeck för därför 6 **l** även till första namnet och läser denna runa två gånger: **inkiul** (l)it. — Brate: 1—5 **inkiu**; det följande sk saknas.

1—5 **inkiu** kan knappast avse något annat än ett kvinnonamn *Ingiøy*. Detta är icke belagt i någon annan runinskrift; Lundgren anför ett belägg för ett medeltida *Ingø* (1350). För skrivningen **inkiu** jfr **ketilu** U 78, **ketilyan** U 307. — Om *Gærðarr* se U 72, om *Dan* U 114. — Namnet *Kulsvæinn* är f. ö. icke känt, varken från runinskrifter eller medeltida urkunder. Förleden kan givetvis också vara *Kull*-, *Koll*-; jfr isl. *Kollsveinn*.

Omedelbart framför 28—30 **sin** har gått ett manligt släktskapsord, snarast *broður* eller *bonda*. Då Dan bör ha varit nämnd i den förlorade delen av inskriften och han säges vara son av Kolsven, icke av Gärdar, följer härav, att släktskapsordet måste ha varit *bonda*. Inskriften kan sålunda med säkerhet suppleras sålunda: »Ingö lät resa stenen efter Gärdar [sin fader, och efter Dan, sin man]. Dan och hans bröder voro Kolsvens söner. Fot ristade runorna.»

Stav-stenen är en av de få ristningar, som äro signerade av ristaren Fot (jfr ovan U 167). Den röjer hans säkra smak och stora tekniska skicklighet. Ornamentiken är rikare än som brukar vara fallet hos Fot, och kompositionen är helt olika den i hans övriga signerade verk. U 177 är en av de vackraste och konstnärligt mest betydande av Upplands runristningar.

178. Stav, Roslagskulla sn.

Pl. 115.

I Stavs äng har en gång funnits ännu en runsten, ehuru av densamma endast obetydliga fragment ha blivit bevarade. Vid grävning i ängens västra del, 7 m. S om gärdesgården mot åkern och 80 m. NV om U 177, påträffades för några år sedan fyra stycken av en runsten, två större och två mindre. De förvaras numera i Statens Historiska Museum (inv.-nr 22758).

Granit. Ytan är slät och jämn. Ristningen tydlig. Fragment A 45×35 cm., fragment B 50×35 cm.

På fragment A finnas, utom ornament, runorna **ṛ iun**. Fragment B innehåller, liksom de mindre bitarna, enbart slingor.

179. Riala kyrka.

Pl. 116.

Litteratur: E. Vennberg i UFT h. 31 (1916), s. 275 f.; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 105; handlingar i ATA.

Avbildningar: UFT h. 31, s. 275; I. Schnell foto 1930 (ATA).

Vid Riala kyrkas restaurering 1892—93 hittades under kyrkgolvet två runstensfragment, som tillhört övre delen (toppstycket) av en runsten. År 1930 påträffades ett tredje fragment, utgörande nedre delen av samma sten, i östra delen av kyrkogårdsmuren. De tre delarna sammanfogades med hjälp av en på baksidan fäst träram med järnkrampor. Stenen har fått sin plats i stigluckan vid södra sidan av kyrkogården.

Sandsten. Höjd 0,94 m., bredd 0,90 m. Stenen är skadad nedtill, och på h. sidan saknas två stycken, varför även inskriften är defekt. Ristningen är tämligen djupt huggen och överallt tillräckligt tydlig.

Inskrift:

ioan · uk lifstain · litu · raisa · sta . . . a - · h - . . . faður · sin ybir · rist

Ioan ok Lifstæinn letu ræisa stæ[in] . . . faður sinn. Öpir rist[?].

»Johan och Livsten läto resa stenen . . . sin fader. Öpir ristade.»

Till läsningen: Intet sk finnes vid början och slutet av inskriften inom slingan; det saknas även framför 39 **y**. Likaså efter 6 **k**. F. ö. är sk mellan orden ett kort streck, lodrätt eller snett ställt. Av 10 **s** har nedre stapeln gått förlorad. Av 27 **a** är endast nedre delen bevarad med bst t. h. Av runan 28 är nedre delen av en hst klar. Övre delen av runan är avslagen. Av spår att döma har runan sannolikt varit **n**. De 3 säkra **n**-runorna i inskriften (4, 14 och 38) ha emellertid bst endast på h. sidan av hst. Av runan 30 är endast nedre delen av en hst bevarad. Av 31 **f** är endast nedre bst i behåll. 33—34 **pu** äro skadade. 39 **y** är tydligt stunget. 46 **t** har bst endast t. v. Möjligen har därefter funnits ett **i**, som gått förlorat i sprickan.

Joan, Jon är ett av de tidigast inlånade kristna mansnamnen. Det förekommer i flera uppländska runinskrifter; se U 216. — Om *Lifstæinn* se U 173 och 174.